

Akcijas

Vispārīga informācija

Akcijas (kapitāla vērtspapīri, daļas) ir vērtspapīri, kas atspoguļo īpašumtiesību proporcionālo daļu sabiedrības pamatkapitālā un nodrošina to īpašniekam – akcionāram – noteiktas tiesības. Piemēram, ja akcionāram ir desmit akcijas un ja sabiedrības akciju kopskaits ir 1000, tad akcionāram ir tiesības uz uzņēmuma kapitālu, kas atbilst 1% no attiecīgās sabiedrības pamatkapitāla. Akcionāram parasti ir tiesības piedalīties sabiedrības akcionāru pilnsapulcē. Ja pilnsapulce pieņem lēmumu sadalīt peļņu dividendēs, attiecīgajam akcionāram parasti ir tiesības saņemt 1% no sadalāmās peļņas. Pilnsapulce var pieņemt arī lēmumu neizmaksāt dividendes.

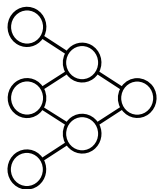
Izšķir divu veidu akcijas:

Parastās akcijas – galvenokārt parastās akcijas ar balsstiesībām. Akcionārs gūst ienākumu gan no akciju vērtības palielināšanās, gan no sabiedrības izmaksātajām dividendēm. Lielākā daļa šādu akciju tiek brīvi tirgotas regulētos tirgos.

Priekšrocību akcijas – akcijas ar ierobežotām balsstiesībām vai bez balsstiesībām akcionāru pilnsapulcē. Priekšrocību akciju īpašniekam parasti nav balsstiesību, lai piedalītos attiecīgās sabiedrības pārvaldē; tomēr priekšrocību akcijas nodrošina priekšrocības salīdzinājumā ar parastajām akcijām gan pie dividendžu izmaksas, gan sadalot atlikušos aktīvus pēc akciju sabiedrības likvidācijas. Informācija par priekšrocību akciju tiesībām/labumiem parasti tiek ietverta uzņēmuma statūtos vai akciju prospektā.

Papildus iepriekš minētajam akcijas klasificē atbilstoši uzņēmuma lielumam, veidam vai nozarei (piemēram, izaugsmes akcijas (angliski – *growth stocks*), ienākuma akcijas (angliski – *income stocks*), cikliskās akcijas (angliski – *cyclical stocks*), uzņēmumu ar labu reputāciju akcijas (angliski – *blue-chip stocks*), akcijas, kuru cena nepārsniedz 5 ASV dolārus (angliski – *penny stocks*), uzņēmumu ar lielu tirgus kapitalizāciju akcijas (angliski – *large-cap stocks*), uzņēmumu ar nelielu tirgus kapitalizāciju akcijas (angliski – *small-cap stocks*).

Akcionārs nav personīgi atbildīgs par attiecīgās akciju sabiedrības saistībām, taču uzņemas risku zaudēt visu attiecīgās sabiedrības akcijās ieguldīto naudu.

Sarežģītība un klasifikācija

Akcijas ir iespējams klasificēt gan kā vienkāršus, gan sarežģītus finanšu instrumentus.

Vienkāršās akcijas

Regulētajos tirgos kotētās akcijas (sk. Eiropas Komisijas sagatavoto regulēto tirgu sarakstu tīmekļa vietnē https://registers.esma.europa.eu/publication/searchRegister?core=esma_registers_upreg) vai ārpus Eiropas Ekonomikas Zonas trešo valstu līdzvērtīgos tirgos (piemēram, NASDAQ, NYSE, AMEX, Tokijas fondu biržā, Austrālijas vērtspapīru biržā, Toronto fondu biržā) kotētās akcijas uzskata par vienkāršiem finanšu instrumentiem (izņemot akcijas, kas ietver atvasinātu finanšu instrumentu).

Sarežģītās akcijas

Visas akcijas, kuras **netiek kotētas** minētajos regulētajos tirgos, kā arī nepārvedamas vai regulētos tirgos netirgotas (OTC) akcijas uzskata par sarežģītiem finanšu instrumentiem. Šādas akcijas parasti izlaiž nelielas vai nesen dibinātas firmas, kuras nevar vai nevēlas izpildīt prasības to kotēšanai regulētajos tirgos, piemēram, sasniegt tirgus kapitalizācijas sliekšņus vai segt izmaksas, kas saistītas ar iekļaušanu oficiālajā biržas sarakstā. Turklāt salīdzinājumā ar kotētajām akcijām nekotētas akcijas var būt zemākas kvalitātes akcijas un radīt investoriem lielāku risku.

Arī akcijas ar **īpašām iezīmēm** uzskata par sarežģītiem finanšu instrumentiem, jo to īpašo iezīmju dēļ klientam var būt grūti izprast riskus, kas saistīti ar attiecīgo finanšu instrumentu.

Daži ar akcijām saistītie instrumenti, kas tiek uzskatīti par sarežģītiem finanšu instrumentiem:

Nekustamā īpašuma ieguldījumu fonds (REIT)

Nekustamā īpašuma ieguldījumu fonds (REIT) ir uzņēmums, kuram pieder, vai tas pārvalda, vai finansē nekustamo īpašumu, kas nodrošina tam ienākumus. Līdzīgi kā ieguldījumu fondu gadījumā, REIT apvieno daudzu investoru kapitālu. Tas ļauj individuālajiem investoriem gūt ienākumu dividenžu formā no ieguldījumiem nekustamajos īpašumos, pašiem nepērkot, nepārvaldot un nefinansējot tos.

Investīciju trusts

(angliski – *Royalty trust*) ir kapitālsabiedrības veids, galvenokārt Amerikas Savienotajās Valstīs vai Kanādā, kuras uzņēmējdarbība parasti ir saistīta ar naftas un gāzes ražošanu vai ieguves rūpniecību. Investīciju trusti ļauj investoriem saņemt ienākumu no enerģijas ieguves uzņēmumu peļņas. Ieguldītāji jeb ieguldījumu apliecību īpašnieki saņem ikmēneša naudas izmaksu, pamatojoties uz atlīdzībām, ko attiecīgie uzņēmumi ir samaksājuši iepriekšējā mēnesī. Naudas plūsmas no Investīciju trustiem ir atkarīgas no svārstīgajām izejvielu cenām un mainīgajiem ražošanas apmēriem. Tās ir nenoteiktības, kas rada ieguldītājiem zināmu risku.

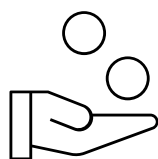
Komandītsabiedrība

Komandītsabiedrība ir līgumsabiedrība, kas sastāv no diviem vai vairāk partneriem. Galvenais partneris pārrauga un vada uzņēmumu, turpretī komandīti nepiedalās uzņēmuma vadīšanā. Galvenajam partnerim ir neierobežota atbildība par parādsaistībām, savukārt jebkura komandīta atbildība ir ierobežota ar viņa ieguldījuma summu.

Depozitārie sertifikāti (DR)

Depozitārie sertifikāti ir pārvedami vērtspapīri, ko emitē banka, kura pārstāv vietējā biržā tirgotās ārvalsts uzņēmuma akcijas. Depozitārie sertifikāti dod investoriem iespēju veikt ieguldījumus ārvalstīs reģistrēta uzņēmuma kapitālā, radot alternatīvu tirdzniecībai starptautiskā tirgū. Depozitārie sertifikāti lielākoties ir denominēti ASV dolāros, bet tie var būt denominēti arī eiro valūtā.

- ADR – Amerikas Savienotajās Valstīs ieguldītāji var piekļūt ārvalstu akcijām, izmantojot Amerikas depozitāros sertifikātus (ADR). ADR emitē tikai ASV reģistrētas bankas ārvalstu akcijām, un tie tiek tirgoti ASV biržās.
- GDR – Globālie depozitārie sertifikāti (GDR) darbojas pēc tāda paša principa kā ADR, tikai pretēji. Ja ASV uzņēmums vēlas, lai tā akcijas tiktu kotētas, piemēram, kādā Eiropas fondu biržā, to ir iespējams realizēt, izmantojot GDR.

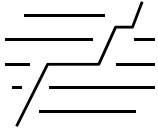

Vērtība

Ieguvumi no ieguldījumiem akcijās ir iespējams to vērtības pieaugums laika gaitā, kā arī iespējams dividenžu ienākums.

Akciju vērtība atspoguļo uzņēmuma vērtību, taču ne vienmēr – arī akcijas var būt gan pārvērtētas, gan novērtētas par zemu. Ir daudz dažādu akciju novērtēšanas metožu, piemēram, novērtējumi, kas balstās uz peļņu, ieņēmumiem un naudas plūsmu (piemēram, cenas un peļņas attiecība (P/E), peļņa uz akciju (EPS), diskontētā naudas plūsma (DCF)).

Vēsturiski akciju cenu izmaiņas pat īsākā laika posmā ir bijušas diezgan būtiskas, salīdzinot ar citiem aktīviem. Akciju cenas var mainīties ļoti īsā laikā un negaidīti tirgus piedāvājuma vai pieprasījuma izmaiņu dēļ. To sauc par akciju svārstīgumu (angliski – *volatility*). Ilgtermiņā akciju rezultāti parasti ir labāki nekā citiem aktīviem, piemēram, obligācijām. Jo lielākas cenas svārstības, jo lielāka volatilitāte.

Riski

Lai labāk izprastu riskus, klasificējot akcijas, ir svarīgi noteikt uzņēmuma lielumu un tā attīstības posmu. Jo mazāks ir uzņēmums, jo vairāk risku jāņem vērā attiecīgo akciju īpašniekam. Tas pats attiecas uz uzņēmuma attīstības posmu: ja uzņēmums atrodas izaugsmes stadijā, katrai jaunai ziņai, kas ietekmē tā izaugsmes potenciālu, ir salīdzinoši lielāka ietekme uz akcijām.

Akciju vēsturiskie rādītāji nav uzticams nākotnes rezultātu rādītājs. Investoram jāņem vērā arī iespēja, ka pat ilgtermiņa ieguldījuma gadījumā ienesīgums var izrādīties nepietiekams, tādējādi kavējot personīgo ieguldījumu mērķu sasniegšanu.

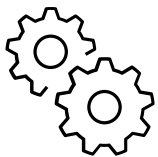
Tirgus risks (saukts arī par sistemātisko risku) ir saistīts ar akciju cenu svārstībām un ietekmē akcionārus, ja visā tirgū notiek lejupslīde, kas apgrūtina risku diversifikāciju. Tirgus riska pretstats ir **nesistemātiskais risks**, kas piemīt konkrētam uzņēmumam un kuru ir iespējams diversificēt.

Tāpat kā citiem aktīviem, akcijām piemīt arī **valūtas risks** – turklāt ne tikai akcijām, kas denominētas eksotiskākās valūtās. Arī lielu attīstītu valstu valūtas viena attiecībā pret otru var svārstīties ar pietiekami lielu amplitūdu, lai radītu situāciju, kad ieguldītāja galvenajai valūtai ir svarīga loma peļņas vai zaudējumu gūšanā.

Emitenta risks attiecas uz iespēju, ka instrumenta vērtība samazināsies emitenta slikto finanšu rādītāju, ekonomisko grūtību vai citu apstākļu dēļ, kuri rodas emitenta darbības rezultātā.

Likviditātes riska gadījumā, kas ir daļēji saistīts ar tirgus risku, ieguldītāji var nonākt situācijā, kad akciju pieprasījums ir samazinājies vai akcijas ir izņemtas no biržas sarakstiem, līdz ar to ir sarežģīti vai pat neiespējami pārdot attiecīgās akcijas vēlamajā brīdī par vēlamu cenu. Likviditātes risks ir būtiski lielāks biržā nekotētām akcijām, depozitārijiem sertifikātiem un citām akcijām ar īpašām iezīmēm.

Darījumu partnera risks – risks, kas ieguldītājam jāņem vērā, veicot ieguldījumus biržā nekotētos kapitāla vērtspapīros. Tas var ietvert situāciju, kad viena līguma puse nepilda līguma saistības. Turklāt, tā kā nav oficiāla norēķinu mehānisma, no dīleru un/vai darījumu partneru reputācijas ir atkarīgs, vai visas darījuma saistības tiks izpildītas, tostarp akciju nodošana un visu nepieciešamo maksājumu veikšana.

Nodokļi un piemērojamās maksas

Ienākumam, kas tiek gūts no ieguldījumiem finanšu instrumentos, var tikt piemēroti nodokļi. Ieguldījumu konts ļauj Latvijas nodokļu rezidentiem atlikt nodokļa samaksu no kapitāla pieauguma. Nodokļu režīmu ietekmē katra klienta individuālie apstākļi, un nākotnē tas var mainīties. Klientiem patstāvīgi jāizvērtē visi apstākļi, kuri saistīti ar nodokļiem attiecībā uz ieguldījumu veikšanu vai to atdevi.

Iespējamās maksas:

- Maksa par rīkojuma izpildi
- Maksa par norēķinu veikšanu
- Maksa par glabāšanu

Detalizētāku informāciju par maksām skatīt SEB bankas Vienotajā pakalpojumu cenrādī.